

GAÁL PÉTER

Maribori Egyetem, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
gaal.peter.hun@gmail.com

Gaál Péter: Középiskolás tanulók szótárhasználati szokásai – egy vas megyei
kérdőíves felmérés eredményei
Alkalmazott Nyelvtudomány, XX. évfolyam, 2020/2. szám
doi:<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.2020.2.006>

Középiskolás tanulók szótárhasználati szokásai – egy vas megyei kérdőíves felmérés eredményei

Research into online dictionary use is a new research field of Hungarian lexicography. A Hungarian survey (OHM) focusing on dictionary use of translators, teachers of foreign languages and students of foreign languages was carried out in 2016. This paper reports on the results of a questionnaire survey (OHK) about dictionary use (especially online dictionary use) of Hungarian secondary school students. Some results of OHM and OHK research are compared and contrasted. This paper also aims to outline the current trends of dictionary use of the examined age group and formulate some suggestions regarding didactics of dictionary use.

Keywords: e-lexicography, dictionary use, secondary school student survey, lexicographical needs, dictionary preferences

1. Bevezetés

A szótári világ átalakulása, az elektronikus és leginkább az online szótárak tömeges elterjedése, az okostelefonok és a rajtuk futtatott alkalmazások térhódítása a szótárhasználatot is jelentős mértékben átalakította. Az online szótárak használatának vizsgálata külföldön már néhány éve a szótárhasználati kutatások fókuszába került. Magyarországon eddig csupán csekély számú publikáció született a témában, és ezen belül az online-szótár-használatra fókuszáló írások különösen kis arányban vannak jelen.

Jelen tanulmány egy 2018-ban lezárult, szombathelyi középiskolások körében elvégzett online-szótár-használati felmérés eredményeit tárgyalja. Az online kérdőív kérdései a szótárválasztási preferenciákra (hagyományos vagy online szótár), a használt online szótárak típusára és nevére, a Google fordító használatára, a szótárhasználat körülményeire (a használt szótárak ára, futtatási eszközök), a szótárhasználat céljára és a leginkább fontosnak ítélt szótári jellemzőkre vonatkoztak. A kapott eredményeket összegeztem, illetve összevetettem a korábbi, hasonló kutatásaim (lásd 2. pont) eredményeivel.

2. A kutatás szakirodalmi és közvetlen előzményei

Az elmúlt 10–15 évben a lexikográfiai kutatások Európa- és világszerte egyre nagyobb része irányul a szótárhasználókkal kapcsolatos vizsgálatokra. A külföldi publikációk közül az elsők között kell megemlíteni egy 2010–2011-es,

nyelvtanárok és fordítók részvételével végzett kérdőíves felmérést (Müller-Spitzer, et al., 2012; Müller-Spitzer szerk., 2014), illetve egy egészen friss, nagyszabású, 26 európai ország és Brazília több mint 9000 válaszadójának válaszait feldolgozó 2017-es, a European Network of e-Lexicography (ENeL) keretein belül folytatott kutatást, melynek eredményeiről most jelennek meg az első publikációk (lásd pl. Wolfer, et al. 2018; Kosem, et al., 2019). Az említett széles spektrumú kutatások mellett további, az elmúlt években megjelent, az online-szótár-használat témakörét feldolgozó tanulmányok és cikkek között említhetjük meg többek között Simonsen (2011), Hult (2012), Lorentzen és Theilgaard (2012), Müller-Spitzer, Wolfer és Kopleinig (2015) munkáit.

Magyarországon az online szótárak használatára, használóira eddig kevesebb figyelem irányult. Dringó-Horváth (2017) a szótárdidaktikával összefüggésben a Károli Gáspár Református Egyetem 80 német nyelv és kultúra szakos egyetemi hallgatója bevonásával végzett kérdőíves kutatást, melynek kérdései nagy arányban az online (elektronikus) szótárakra vonatkoztak. A legnagyobb létszámú (közel 300 fős) magyarországi online-szótár-használati kutatásban (Gaál, 2016, 2017a és 2017b; a továbbiakban OHM-kutatás) fordítók, nyelvtanárok és idegennyelv-szakos egyetemi hallgatók vettek részt. A kutatást megelőző adatgyűjtés online kérdőívek és személyes interjúk segítségével történt, kiindulási alapja pedig a fent említett mannheimi Institut für Deutsche Sprache kutatása (Müller-Spitzer szerk., 2014) volt. Egy kisebb volumenű, de hasonló profilú kutatás (Gaál, 2020) történt továbbá a muravidéki (szlovéniai) magyar egyetemi hallgatók körében is. Már az OHM-kutatás lezárásakor is felmerült, hogy érdemes lenne az adatgyűjtést kiterjeszteni a felsoroltakon kívül más célcsoportokra is. Ez már csak amiatt is kívánatos lenne, mert – mint ahogy azt Lew (2015) is megjegyzi az Institut für Deutsche Sprache kutatása kapcsán – a megkérdezettek szakmájukból, tanulmányaikból kifolyólag professzionális módon viszonyulnak a nyelvekhez és a szótárakhoz, széles körű ismeretekkel rendelkeznek a szótárakat illetően, így a felmérésből levont következtetések nem feltétlenül vonatkoztathatóak az „átlagos” szótárfelhasználóra. Ez a megállapítás – figyelembe véve a megszólítottak csoportjainak összetételét – érvényes Dringó-Horváth (2017) és az OHM-kutatás megállapításaira is.

Az e tanulmányban ismertetett felmérés (a továbbiakban OHK-kutatás) az OHM-kutatás alapjaira építve négy vas megyei (szombathelyi) középiskola tanulóinak szótárhasználati szokásait és szótárválasztási preferenciáit vizsgálja. A középiskolás diákok a magyarországi szótárhasználók egy jelentős csoportját alkotják, hiszen bármilyen iskolatípusba járnak is, az anyanyelven kívül mindenképpen legalább egy idegen nyelvet tanulnak tanórai keretek között, így kisebb vagy nagyobb mértékben, de kapcsolatba kerülnek a szótárakkal, mégis sokkal inkább nevezhetőek átlagos szótárhasználóknak az előző bekezdésben említett kutatások résztvevőikhez képest. Jelen kutatás tehát szervesen kapcsolódik az OHM-kutatáshoz, annak közvetlen folytatásának tekinthető.

3. Kutatási kérdések és hipotézisek

A felmérés az alábbi kérdésekre keresi a válaszokat. A kérdésekhez kapcsolódóan a hipotéziseket is megfogalmaztam.

Kérdés (1): Milyen típusú szótárakat használnak leginkább a középiskolás diákok?

Hipotézis (1): a középiskolás diákok többsége ma már leginkább online szótárakat vagy szótáralkalmazásokat használ, a hagyományos szótárak használata visszaszorulóban van körükben, illetve főként a kétnyelvű szótárakat részesítik előnyben.

Kérdés (2): Mennyire elterjedt a Google fordító használata szótározási feladatokhoz?

Hipotézis (2): a középiskolások előszeretettel használják a Google fordítót, nemcsak szövegek, hanem szavak fordítására is.

Kérdés (3): Használnak-e fizetős online szótárakat vagy szótáralkalmazásokat?

Hipotézis (3): a középiskolás diákok szinte kizárólag ingyenes online szótárakat vagy szótáralkalmazásokat használnak.

Kérdés (4): Milyen eszközökön futtatják az online szótárakat?

Hipotézis (4): a középiskolás korosztályban a szótárhasználat egyre inkább a kisméretű, mobil eszközökön történik.

Kérdés (5): Milyen célokra használják leginkább az online szótárakat?

Hipotézis (5): a megkérdezett diákok leginkább az iskolához kapcsolódó tevékenységekhez (pl. szövegalkotás, szövegértés, helyesírás ellenőrzése, szótanulás) használják az online szótárakat, a privát jellegű szótárhasználat (pl. szórakozás, külföldiekkel való kommunikáció) során pedig kevésbé.

Kérdés (6): Mely online szótári jellemzőket tartják a legfontosabbnak?

Hipotézis (6): a középiskolások a papírszótáraknál hagyományosan fontosnak tartott jellemzőket (megbízhatóság, naprakészség, áttekinthetőség) helyezik az előtérbe a speciális, online szótárakra jellemző tulajdonságokkal szemben.

Kérdés (7): Milyen hasonlóságok és különbségek mutatkoznak az OHM-kutatás és az OHK-kutatás eredményei között?

Hipotézis (7): A legnagyobb hasonlóság a fontosnak ítélt szótári jellemzők, míg a legnagyobb különbség a szótárak futtatási eszközeinek tulajdonságaiban és a középiskolások nagyobb arányú online-szótár-használatában jelentkezik.

4. Az eljárás

4.1. Az adatgyűjtés körülményei és a résztvevők

A kérdőíves adatfelvételre 2017 novembere és 2018 márciusa között került sor, a kérdőívet kitöltők négy szombathelyi középiskola tanulói közül kerültek ki.¹ A kutatásban részt vevő iskolák a következők voltak: ELTE Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium (Bolyai), Kanizsai Dorottya Gimnázium (KDG), Horváth Boldizsár Közgazdasági és Informatikai Szakgimnázium (HBSZ), Szombathelyi Élelmiszeripari és Földmérési Szakgimnázium, Szakközépiskola és

Kollégium (ÉFSZK). Az adatfelvételi helyek kiválasztásánál szempont volt, hogy különböző típusú, profilú és eltérő képességű, tanulmányi eredményű tanulókkal rendelkező intézményeket válasszak ki, ezért esett a választás két hagyományos gimnáziumra, illetve két szakképző intézményre. Az érettségi és kompetenciamérési eredmények alapján a Bolyai Vas megye legjobb gimnáziumának számít, a szakgimnáziumok közül ugyanez mondható el a HBSZ-ről, a KDG a gimnáziumok között városi szinten a harmadik helyen áll, míg az ÉFSZK a szakképző intézmények közül a gyengébbek közé tartozik városi és megyei szinten is (www.legjobbiskola.hu). A felmérésben résztvevők személyes és intézményi hátterét az alábbi táblázatban foglalom össze (1. táblázat).

1. táblázat. Az OHK-kutatás kérdőíves felmérésének résztvevői (N=370).

A válaszadók neme:		Férfi: 147		Nő: 223			
A válaszadók számának eloszlása iskolánként és évfolyamonként							
	9. évf.	10. évf.	11. évf.	12. évf.	13. évf.	14. évf.	Összesen
Bolyai	19	47	30	6	-	-	102
KDG	17	19	13	9	-	-	58
HBSZ	2	34	-	-	32	14	82
ÉFSZK	21	30	36	41	-	-	128
A válaszadók által tanult idegen nyelvek (egy válaszadó egyszerre több idegen nyelvet is tanulhat)							
	angol	német	olasz	orosz	kínai		
Bolyai	97	96	12	3	2		
KDG	57	52	5	-	-		
HBSZ	65	51	-	-	-		
ÉFSZK	64	64	-	-	-		

A vizsgálatban részt vevő középiskolák vezetőit előzetesen személyesen kerestem fel, akik jellemzően az idegennyelv-tanárokat, osztályfőnököket kérték fel arra, hogy az online kérdőívet juttassák el diákjaiknak. Amint az az 1. táblázatból is kiderül, általában nem sikerült teljes évfolyamokat, teljes osztályokat elérnem, ami egyrészt abból fakadt, hogy egy, a teljes diákságot lefedő felmérés az iskolák zavartalan működésében, a pedagógusok munkavégzésében okozott volna fennakadásokat, másrészt a felmérés önkéntes alapon zajlott, tehát esetleges volt, hogy egy-egy osztályból hány tanuló töltötte ki a kérdőívet. Egyes esetekben erre tanórai keretek között került sor, de voltak tanulók, akik csak a kérdőív linkjét kapták meg tanáraiktól, és tanórán kívül kerítették sort a kitöltésére.

4.2. Az adatgyűjtés eszköze, az eredmények elemzése

Kérdőívem összeállítása előtt a felmérésben részt vevő Bolyai iskola négy pedagógusával készítettem interjút (Gaál, 2017c), amelynek tapasztalatait – az OHM-kutatás tapasztalatai mellett – felhasználtam a kérdőív kérdéseinek

megfogalmazásakor. Az OHK-kutatás kérdőívének (lásd 1. sz. melléklet) felépítése részben az OHM-kutatás során használt kérdőív mintáját követte: a kérdőívet a Google Forms (Google Űrlapok) segítségével állítottam össze; hasonlóság volt, hogy rákérdeztem a használt szótártípusokra, a szótárakkal kapcsolatos fizetési hajlandóságra és eszközhasználatra, a legfontosabbnak tartott szótári jellemzőkre. Új elemként szerepeltek a Google fordító használatával, a szótárhasználat céljával és a felhasználók által (konkrétan) használt online szótárakkal kapcsolatos kérdések. A kérdőív kitöltéséhez hozzávetőleg 10 percre volt szükség, a bevezetőben és egyes kérdéseknél a válaszadók rövid, szöveges segédletet kaptak a kitöltéshez.

A kérdőív az alábbi egységekre osztható: 1. a nyomtatott és az online szótárak használatának aránya; 2. a használt online szótárak (nyelvpárok száma szerint; név szerint; a Google fordító használatának gyakorisága); 3. a szótárhasználat körülményei (fizetési hajlandóság; az online szótárak futtatási eszközei); 4. a szótárhasználat célja, a legfontosabb szótári jellemzők; 5. személyes információk (nem, iskola, osztály, tanult idegen nyelvek).

A kérdőívből nyert adatokat az 5.1. pontban táblázatokkal és diagrammokkal szemléltetve közlöm, illetve az 5.2. pontban összevetem őket az OHM-kutatás eredményeivel, majd leíró és következtetési statisztikai módszerekkel elemzem a két kutatás egymáshoz viszonyított eredményeit.

5. Eredmények

A kérdőíves felmérés eredményeit két részben tárgyalom, először az OHK-kutatás eredményeit önmagukban vizsgálom, majd egyes adatokat összevetek az OHM-kutatás eredményeivel.

5.1. Az OHK-kutatás eredményei

A kérdőív első kérdése a nyomtatott és az online szótárak használatának az arányára vonatkozott. A 370 kitöltő öt lehetőség közül választhatott aszerint, hogy leginkább milyen típusú szótárakat használ. A legtöbben (155 fő) a „Főleg online szótárakat/szótáralkalmazásokat használok”, a legkevesebben (14 fő) pedig a „Kizárólag nyomtatott szótárakat használok” opciót jelölték meg. Szintén magas arányt ért el (115 fő) a „Főleg online szótárakat/szótáralkalmazásokat használok” válasz. A kérdésre adott további válaszok százalékos eloszlása az 1. ábrán látható.

1. ábra. A nyomtatott és az online szótárak használatának aránya (N=370).

A következő kérdés az egynyelvű és a kétnyelvű szótárak használatához kapcsolódott. A válaszadóknak meg kellett jelölniük, hogy az egynyelvű, a kétnyelvű szótárakat vagy mindkét típust szokták-e használni. Erre a kérdésre csak azok válaszolhattak, akik előzőleg nem a „Kizárólag nyomtatott szótárakat használók” választ jelölték meg, ezért a továbbiakban a 370 válaszadóból csak 356 fő jelenik meg az eredményekben. Nagyjából azonos mennyiségű válasz érkezett a „csak kétnyelvű” (162 fő) és az „egy- és kétnyelvű szótárt egyaránt használók” (169 fő) lehetőségre, míg a „csak egynyelvű szótárt használók” lehetőséget 25-en jelölték meg. Meg kell azonban jegyezni, hogy az ennél a kérdésnél kapott adatok valószínűleg nem megbízhatóak, mivel az egynyelvű szótárakat használók magas aránya egyáltalán nem jelenik meg a következő pontban, ahol a diákok által használt szótárak címére kérdeztem rá, hiszen csak elenyésző számú egynyelvű szótár címe került elő a kapott adatok elemzése során. A kapott eredmények alátámasztják az **első hipotézis**nek azt a részét, miszerint a vizsgált középiskolás korosztályban a szótárhasználat során egyértelműen az online szótárak és szótáralkalmazások dominálnak, az inkább a hagyományos szótárakat preferálók aránya pedig nagy mértékben visszaszorult, az egy- és kétnyelvű szótárak használatának feltételezett megoszlása azonban a nem megbízható adatok miatt nem alátámasztható.

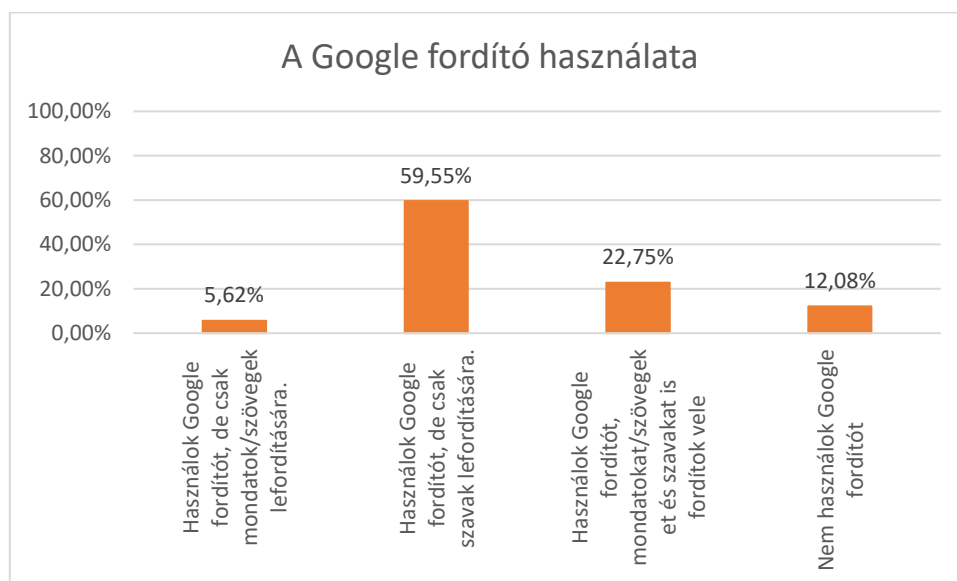
A kérdőívben külön kérdés vonatkozott arra, hogy konkrétan melyik online szótárakat használják a diákok, a kapott válaszokat táblázatos formában közlöm (1. táblázat). A kérdőívben az első öt szótár (Dictzone, MagyarNet.hu, SZTAKI szótár, Topszótár, Wikiszótár) a választható opciók között szerepelt, ezen kívül a megkérdezettek maguktól is írhattak be szótárcímeket. A legnépszerűbb szótárak az előzetesen megadott öt szótár közül kerültek ki, ami abban a tekintetben nem okozott meglepetést, hogy azok egytől egyig az elsők között szerepelnek az *online szótár* keresőszoára, a Google kereső által listázott találatok között. Az öt szótár

közül a SZTAKI szótár magasan a legtöbb szavazatot kapta, a megkérdezettek közel 60%-a használja ezt a szótárt, ami feltehetőleg szoros kapcsolatban van azzal, hogy a Google elsőként listázza a találatok között, illetve hosszú idő óta a legnépszerűbb ingyenes magyar nyelvű online szótárnak számít. Érdekes jelenség, hogy a válaszadók több, mint 10%-a a Google fordítót is a szótárak közé sorolta, ami megerősíti Prószéky (2012) állítását, miszerint a felhasználók egy jelentős része nem tud különbséget tenni az online szótárak és a fordítóprogramok között.

2. táblázat. A használt online szótárak és applikációk (N=356).

A szótár neve	Fő	Százalékos arány
Dictzone	23	6,46%
Magyarnemet.hu	51	14,33%
SZTAKI	207	58,15%
Topszótár	41	11,52%
Wikiszótár (Wiktionary)	52	14,61%
Google fordító	41	11,52%
Nem emlékszem az általam használt szótárak nevére	72	20,22%
Bab.la	2	0,56%
Glosbe	2	0,56%
Lingea	1	0,28%
Webforditas.hu	2	0,56%
Telepíthető angol szótár telefonra, sok nyelvű	1	0,28%
Angol szótár (telefonon)	1	0,28%
Dictionary	1	0,28%
Dictionary telefonos app	1	0,28%
MacMillan Dictionary	1	0,28%

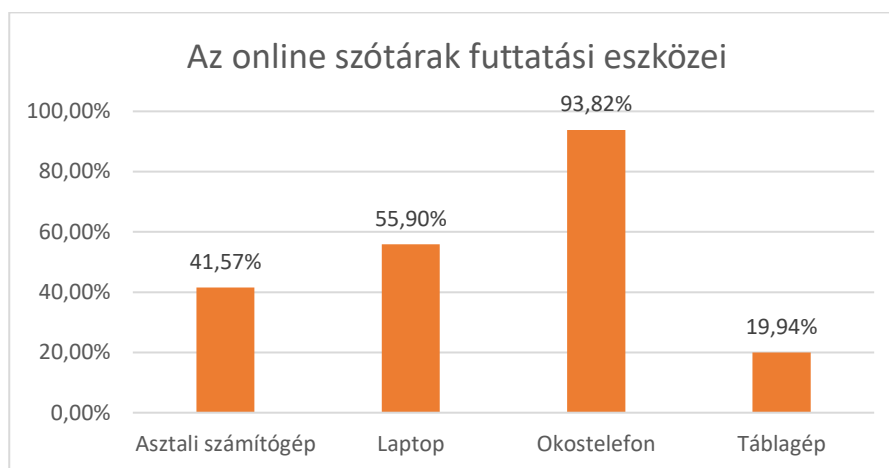
Külön kérdés vonatkozott arra, hogy a válaszadók használják-e a Google fordítót, és ha igen, akkor milyen célra. A 356 megkérdezettből mindössze 43-an válaszolták azt, hogy nem használják a Google fordítót, mindenki más felhasználója a szolgáltatásnak. Érdekes, hogy csupán 20 válaszadó használja a Google fordítót eredeti funkciójára, azaz szövegek és mondatok fordítására, 212-en viszont kimondottan csak szavak fordítására, tehát kvázi szótározási feladatokra. A **második hipotézis**, miszerint a vizsgált korcsoport előszeretettel használja a Google fordítót mondatok, szövegek és szavak fordítására is, igazoltnak látszik (vö. 2. ábra).

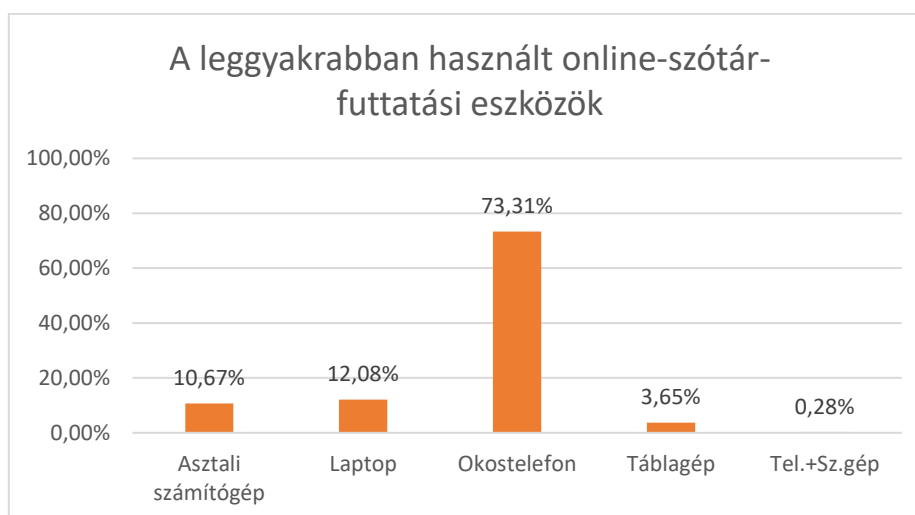
2. ábra. A Google fordító használata a felhasználás módja szerint (N=356).

Már az OHM-kutatás eredményeiből is kirajzolódott, hogy a felhasználók többsége nem szívesen fizet az online szótári tartalmakért. Mivel a középiskolás korosztály még kevésbé tartozik a fizetőképes felhasználói rétegbe, ezért várható volt, hogy elenyésző lesz azok száma, akik hajlandóak pénzt áldozni egy-egy online szótárra vagy szótáralkalmazásra. A 365 válaszadóból mindössze 8 fő (2,65 %) válaszolta azt, hogy használ fizetős online szótárakat vagy szótáralkalmazásokat, 97,75 %-uk (348 fő) viszont kizárólag ingyenes online referenciaműveket vesz igénybe. A kapott eredmény egyértelműen alátámasztja a **harmadik hipotézist**.

Az online szótárak futtatására manapság már számos eszköz áll a felhasználók rendelkezésére, kérdőívemben két kérdés is erre a területre vonatkozott. Egyrészt rákérdeztem arra, hogy a válaszadók mely eszközökön használják a szótárakat (3. ábra), másrészt meg kellett jelölniük, hogy az általuk használt eszközök közül melyiket veszik igénybe a leggyakrabban (4. ábra). A kapott adatokból világosan látszik, hogy szinte mindenki (334 fő) használja okostelefonon (is) az online szótárakat, és ez az eszköz bizonyult egyben a leggyakoribb (261 fő) szótárhasználati platformnak is. A hagyományos számítástechnikai eszközök, mint az asztali számítógép (38 fő) és a laptop (43 fő), arányaiban jóval kevesebb válaszadónál számítanak elsődleges eszköznek. A **negyedik hipotézis** a számok tükrében ugyancsak beigazolódni látszik, hiszen a mobil eszközöket (az okostelefonokat és a táblagépeket) a 356 válaszadó közül összesen 274-en választották a leggyakrabban használt szótárfuttatási eszközként, ami 77%-os arányt jelent a nem mobil eszközök 23%-os részesedéséhez viszonyítva.

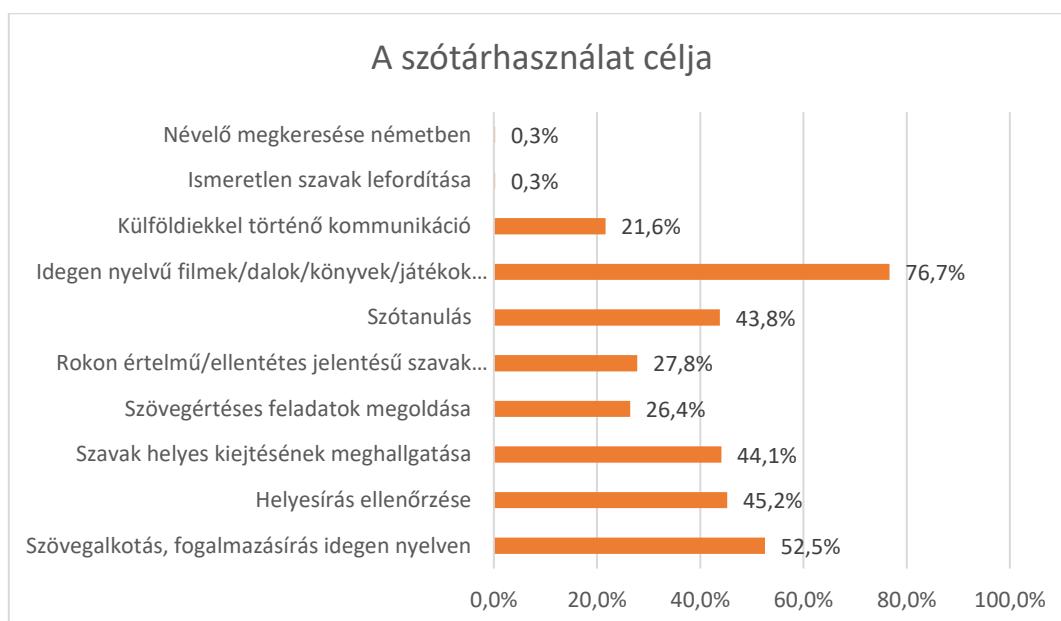
3. ábra. Az online szótárak futtatási eszközeinek százalékos eloszlása (N=356).

4. ábra. A leggyakrabban használt online-szótár-futtatási eszközök százalékos eloszlása (N=356).

A szótárhasználat célja – mivel középiskolás korcsoportról van szó – jelentős mértékben kapcsolódik az iskolai tanulmányokhoz. A kérdőív vonatkozó kérdéséhez ezért a lehetséges válaszok egy része (szövegalkotás/fogalmazásírás idegen nyelven, szövegértéses feladatok megoldása, szótanulás stb.) az iskolai, másik részük privát/szabadidős (idegen nyelvű filmek, dalok, könyvek, játékok jobb megértése, külföldiekkel történő kommunikáció stb.) vagy általános (szavak helyes kiejtésének meghallgatása, helyesírás ellenőrzése stb.) tevékenységekhez kapcsolódott. A válaszadók több lehetséges tevékenységet is megjelölhettek: a legtöbben, 273-an az idegen nyelvű filmek/dalok/könyvek/játékok jobb megértését jelölték meg szótárhasználati célként, míg a legkevesebben a külföldiekkel történő kommunikációt (chatelés, e-mailezés). Az iskolai feladatokhoz kapcsolódó célok körülbelül minden második válaszadónál jelentek meg, a válaszadó által egyénileg beírt célok, csak 1-1 esetben fordultak elő (vö. 5. ábra). A kapott adatok arra utalnak, hogy az **5. hipotézis** nem állja meg a helyét, mivel – noha erőteljesen megjelennek az iskolához kötődő célok is – a vizsgált

csoportban a legdominánsabb szótárfelhasználási cél a privát tevékenységekhez kapcsolódott.

5. ábra. Az online-szótár-használat célja (N=356).

A felhasználók által a legfontosabbnak ítélt szótári jellemzők vizsgálata már az OHM-kutatásnak is hangsúlyos részét képezte, és – módosított formában – felkerült az OHK-kutatás kérdőívére is. A kérdőív kitöltőinek egy ötfokozatú skálán (egyáltalán nem fontos, nem fontos, valamennyire fontos, fontos, nagyon fontos) kellett megítélniük, hogy az adott szótári jellemzőt mennyire tartják fontosnak. A kapott válaszok alapján egy fontossági rangsort állítottam fel a legfontosabbtól a legkevésbé fontos felé haladva, melyben az eredmények a következők szerint alakultak: (1) Megbízhatóság, (2) Naprakész tartalom, (3) Áttekinthetőség, (4) Sebesség, (5) Tartalmazzon példamondatokat, (6) Multimédiás tartalom, (7) Más szótárakhoz kapcsolódó linkek. A **hatodik hipotézis** tehát teljes mértékben bizonyítást nyert, hiszen a leginkább mérvadónak ítélt szótári tulajdonságokként a megbízhatóság, a naprakészség és az áttekinthetőség jelentek meg.

5.2. Az OHK- és az OHM-kutatások eredményeinek összevetése

Noha az OHK- és az OHM-kutatások vizsgált célcsoportjai nem fedik egymást, hiszen míg az előbbiben középiskolás diákok, az utóbbiban fordítók, nyelvtanárok és nyelvszakos hallgatók vettek részt, mégis érdemesnek tűnik az azonos vagy hasonló kérdésekre adott válaszok és az összesített eredmények összevetése.

Mivel a két felmérés között körülbelül másfél év telt el, és az OHK-kutatás résztvevői tizenévesek voltak, szemben az OHM-kutatás felnőtt populációjával, ezért már csak a generációs okok miatt is azt feltételezhetjük, hogy az OHK-kutatás alanyai nagyobb arányban fognak főleg vagy kizárólag online szótárakat

használni. A szignifikancia vizsgálat² azonban nem erősítette meg egyértelműen ezt a feltevést, mivel a Próba p értéke alapján csak 11,6%-os szignifikancia-szint felett tudjuk belátni, hogy a OHK-kutatásban nagyobb arányban használnak főleg vagy kizárólag online szótárakat, mint az OHM-kutatásban. Mindebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a fiatal felnőttek és a középkorúak szótárhasználata ugyanúgy az online irányba mozdult el, mint a legfiatalabbaké. Az OHM-kutatásban egyedül az 55 év feletti korosztálynál volt kimutatható, hogy nagyon alacsony az online szótárak használati aránya.

Az előző kérdéskörhöz kapcsolódik a kisképernyős (mobil) eszközök használatának dominanciája az online-szótár-használat során. A hipotézis szerint a középiskolás korosztály nagyobb arányban használ mobil eszközöket a szótárhasználat során, mint az idősebb, OHM-kutatásban részt vevő alanyok. A szignifikancia-vizsgálat³ alátámasztotta ezt a feltételezést, hiszen a Próba p értéke alapján akár 0,1%-os szignifikancia szinten is be tudjuk azt látni. Az online-szótár-használattal kapcsolatban nem, a mobil eszközök vonatkozásában viszont úgy tűnik, hogy kimutathatóak a generációs különbségek a szótárhasználók között. Ahogy az sok egyéb tevékenység tekintetében is megfigyelhető, a tinédzser korosztály elsődlegesen mobil eszközöket (azon belül is főleg okostelefont) használ, a hagyományosabbnak számító számítástechnikai eszközök (laptop, asztali számítógép) helyett, és úgy tűnik, hogy ez alól az online szótárak használata sem jelent kivételt.

A középiskolások, amennyiben iskolai célokra használják a szótárakat, átlagos nyelvtudásukat és leggyakoribb középtávú céljaikat (érettségi, nyelvvizsga megszerzése) figyelembe véve leginkább kétnyelvű szótárakat használnak. Az OHM-kutatásban részt vevő professzionális nyelvhasználókhoz képest (fordítók, nyelvtanárok) feltételezhetően nagyobb arányban használják az egynyelvű online szótárakat. Sajnos ezt a feltevést bizonyítani nem sikerült, mivel az egynyelvű szótárakra vonatkozó kérdésre kapott válaszok megbízhatatlannak bizonyultak (lásd az 5.1-es pontot), így a két kutatás adatainak az összevetése értelmetlen lenne.

Az OHM-kutatásban a válaszadóknak választ kellett adniuk arra, hogy privát vagy szakmai célra (esetleg mindkettőre) használnak-e online szótárakat. Az OHK-kutatásban más megközelítésben kérdeztem rá a szótárhasználat céljára, így alternatív megoldásként két fő tevékenységi kört (külföldiekkel történő kommunikáció, idegen nyelvű filmek/dalok/könyvek/játékok jobb megértése) emeltem ki és soroltam a privát tevékenységekhez. A 356 megkérdezettből legalább az egyik kategóriát 286-an jelölték meg, ami 77,30%-os arányt jelent. Az OHM-kutatásban 294-ből 190-en nyilatkoztak úgy, hogy főként, vagy a szakmai célú szótárhasználattal megegyező mértékben privát célra is használnak online szótárakat, ez összesen 64,63%-os arányt jelent. A két érték között tehát közel 15%-os különbség mutatkozik, ami abban a tekintetben nem meglepő, hogy a nyelvtanárok, fordítók számára a szótár elsősorban munkaeszköz, így náluk

nyilván inkább a szakmai célok dominálnak, viszont ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy az OHM-kutatásban mindössze 6,55% jelölte csak meg, hogy kizárólag szakmai célokra használja az online szótárakat, akkor már egyáltalán nem tűnik egyértelműnek a két vizsgált célcsoport közti különbség. Azt a feltevést tehát, hogy az OHK-kutatás résztvevői nagyobb arányban használnak privát célra online szótárakat, a Próba p értéke alapján nem tudjuk belátni⁴.

A legfontosabb szótári jellemzők tekintetében rendkívül hasonló eredmények születtek mindkét kutatásban. Az első helyre az OHK- és az OHM-kutatás esetében is a megbízhatóság került, a második és a harmadik legfontosabbnak ítélt tulajdonságnak pedig – eltérő sorrendben ugyan – az áttekinthetőség és a naprakészség bizonyult. Szintén megegyeztek a legkevésbé fontosnak ítélt jellemvonások, a más szótárakhoz kapcsolódó linkek és a multimédiás tartalom. Az OHK-kutatás esetében is megállapíthatjuk tehát – ami az OHM-kutatás esetén is kirajzolódott –, hogy a kimondottan csak az online szótáraknál megjelenő jellemzők nem igazán fontosak a szótárhasználók számára.

A legnagyobb hasonlóság a fontosnak ítélt szótári jellemzők, a legnagyobb különbség pedig a szótárak futtatási eszközeinek és a középiskolások nagyobb arányú online-szótár-használatában jelentkezik. Összegezve az eredményeket azt láthatjuk, hogy a **hetedik hipotézis** csak részben támasztható alá, hiszen míg a legfontosabbnak és a legkevésbé fontosnak ítélt szótári jellemzők valóban megegyeznek, a használt eszközök dominanciájának tekintetében pedig eltérnek az eredmények a két kutatásban, addig a kapott adatok nem támasztják alá, hogy az OHK-kutatásban résztvevők nagyobb arányban használnának online szótárakat az OHM-kutatás résztvevőéhez képest.

6. Következtetések

Tanulmányomban egy négy vas megyei középiskolában elvégzett, szótárhasználatra vonatkozó kérdőíves felmérés eredményeit ismertettem. Az OHK-kutatás kapcsán hangsúlyozni kell, hogy az nem volt reprezentatív, így a kapott eredmények általános érvényű következtetések levonására nem, bizonyos trendek valószínűsítésére viszont lehetőséget adnak.

A korábbi nemzetközi és magyar szótárhasználati kutatások eredményeiből jól nyomon követhető, hogy a hagyományos szótárok használata egyre inkább visszaszorulóban van. Mint ahogy az OHK-kutatás adatai is bizonyítják, a tizenéves korosztály körében ez a tendencia még erősebben jelentkezik. Noha a kérdőív erre külön nem tért ki, de felmerülhet a kérdés, hogy azok a középiskolások, akik még használnak egyáltalán papírszótárakat, vajon nem „külső kényszer” hatására teszik-e ezt. Külső kényszer alatt azt értem, hogy a hatályos szabályozás szerint az idegen nyelv- és érettségi vizsgákon (pontosabban azoknak bizonyos feladattípusaihoz) csak papírszótárak használhatók, emiatt a diákok, ha csak minimális mértékben is, de kénytelenek megismerkedni a hagyományos szótárak használatával, ha máskor nem is, akkor – amennyiben a

szaktanár szán erre időt – tanórai keretek között. Mindenképpen érdemes lenne elgondolkodni azon a tényen, hogy jelenleg a vizsgáztatás során az érintettektől tulajdonképpen egy olyan kompetencia (a papírszótár-használat) meglétét várják el, amelyre nagy valószínűséggel a való életben már egyáltalán nem lesz szükségük, hiszen a mindennapi élethelyzetekben szinte biztos, hogy leginkább az okostelefonjukhoz fognak nyúlni, hogy a különféle „lexikográfiai igényeiket” kielégítsék. Ha pedig elfogadjuk azt az alapvetést, hogy az iskolai oktatás (amely magában foglalja a vizsgára való felkészülést és magát a vizsgázást, vizsgáztatást is) elsődleges célja az életre való felkészítés, akkor megfontolandó lenne, hogy a nyelv- és érettségi vizsgákon fokozatosan bevezessük az elektronikus (online) szótárak használatának lehetőségét, a szótáridaktika vonatkozásában pedig az online szótárak használatának tanórai oktatását. (A szótárhasználat iskolai oktatásának pillanatnyi helyzetéről lásd P. Márkus, 2018 és 2019.)

Kapcsolódva az előző bekezdésben foglaltakhoz, meg kell említeni a Google fordítót mint „problémát”, hiszen világosan látszik, hogy még ha a (középsiskolai) tanárok sokszor tiltják is annak használatát, a diákok nagy része mégis előszeretettel használja azt. Nem reális tehát feltételezni, hogy a tanulók egyik pillanatról a másikra felhagyjanak a használatával, sőt valószínűleg a felhasználás mértéke inkább csak nőni fog a jövőben. Ebből kifolyólag a pedagógusoknak itt is inkább az lenne a szerepük, hogy felhívják a figyelmet a Google fordító korlátaira, és esetlegesen helyettesítő elektronikus referenciaműveket ajánljanak, ha nem is feltétlenül a Google fordító helyett (mivel ez elég reménytelen vállalkozásnak tűnik), de legalábbis kiegészítő forrásként. Mindez persze csak abban az esetben valószínűsíthető meg, ha a tanárok maguk is jártasak az online referenciaművek hatékony használatában, ehhez viszont az kellene, hogy a lexikográfia, különösen az e-lexikográfia oktatása hangsúlyosabban megjelenjen a tanárképzésben és a tanártovábbképzésben.

A vizsgált korosztályban az okostelefonok kétségtelenül a legfontosabb használati eszközzé váltak, hiszen a legtöbb tevékenység (pl. információszerzés, kommunikáció, szórakozás) ma már zömében ezen a platformon történik. Magától értetődő következmény, hogy a szótárhasználat sem lehet kivétel a jelenség alól. Napjainkban egyre több pedagógus ismeri fel, hogy az okostelefonhasználat tiltása nem működik az iskola falai között, így sokkal célravezetőbb, ha – szabályozott keretek között – inkább engedélyezi, sőt támogatja, hogy bizonyos esetekben a diákok a tanórán is elővegyék okostelefonjaikat. Tipikusan ilyen szituáció lehet az okostelefonok szótárhasználati feladatokra történő használata, ami ma már egyáltalán nem ritkaság a magyarországi iskolákban sem (vö. Gaál, 2017c). Szerencsére a szükséges infrastruktúra (pl. iskolai WiFi-hálózat) is egyre inkább rendelkezésre áll az intézményekben, az okostelefonok pedig – kis méretüknek és hordozhatóságuknak köszönhetően – gyakorlatilag minden pillanatban kéznél vannak, tehát a szótárhasználat technikai akadályaival ma már szinte egyáltalán nem kell kalkulálni (vö. Fóris, 2018: 49). Üdvözlendő lenne

azonban, ha a diákoknak lehetősége lenne arra, hogy hozzáférhessenek a jó minőségű online szótárakhoz, hiszen egyelőre az látszik, hogy szinte kizárólag az ingyenes (és nem feltétlenül magas minőségű) online referenciaműveket használják. Mivel kevesen vannak azok, akik saját anyagi forrást tudnak, illetve akarnak áldozni a fizetős online szótárakra, meg kellene teremteni annak a lehetőségét, hogy – akár intézményi licenszek felhasználásával – az oktatási intézmények tanulói (és pedagógusai) ingyenesen férhessenek hozzá a megbízható, minőségi online szótárakhoz. Hasonló kezdeményezést egyébként láthatunk például a Grimm Kiadó online szótárai esetében, habár a szabályzat szerint az ingyenes licenszek használata csak az iskolai számítógépeken engedélyezett.

Összegezve az OHK-kutatás tapasztalatait, egyre inkább úgy tűnik, hogy a 2000 után született generáció számára a papírszótárak korszaka végleg lezárulni látszik, ehelyett szótározási célokra okostelefonjaikon online szótárakat, szótáralkalmazásokat, illetve fordítóprogramokat használnak. Az oktatáspolitikának és oktatásfejlesztésnek, az oktatási intézményeknek, illetve a pedagógusoknak pedig minél előbb reagálnia kell erre az újonnan kialakult szituációra, hiszen mindannyiunk alapvető érdeke, hogy a tanulók a megfelelő online szótári referenciaműveket tudatosan és a lehető leghatékonyabb módon használják.

Irodalom

- Dringó-Horváth I.** (2017) Digitális szótárak – szótárdidaktika és szótárhasználati szokások. *Alkalmazott Nyelvtudomány Különszám*. <http://alkalmazottonyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/DringoHorvath.pdf> (2019. 05. 30)
- Hult, A. K.** (2012) Old and New User Study Methods Combined – Linking Web Questionnaires with Log Files from the Swedish Lexin Dictionary. In: Torjusén, J. M. Fjeld & Vatvedt, R. (eds.) *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress 2012*. Oslo. 922–928. http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2012/pp922-928%20Hult.pdf. (2019. 08. 25.)
- Fóris Á.** (2018) *Lexikológiai és lexikográfiai ismeretek magyar (mint idegen nyelv) tanároknak*. Károli könyvek. Magyar nyelv-tanári segédkönyvek. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó. <http://www.kre.hu/ebook/>; http://www.kre.hu/nyelvezet/images/foris_agota_web.pdf (2019. 08. 25.)
- Gaál P.** (2016) Online-szótár-használat Magyarországon (OHM) – egy kérdőíves szótárhasználati felmérés eredményei I. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 16/2. <http://alkalmazottonyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/GaalP.pdf>. (2019. 05. 30.)
- Gaál P.** (2017a) Online-szótár-használat Magyarországon (OHM) – egy kérdőíves szótárhasználati felmérés eredményei II. *Alkalmazott Nyelvtudomány* 17/1. http://alkalmazottonyelvtudomany.hu/wordpress/wp-content/uploads/Gaal_P.pdf. (2019. 05. 30.)
- Gaál P.** (2017b) Online-szótár-használati szokások vizsgálata Magyarországon In: Ludányi Zs. (szerk.) *Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből 2017: XI. Alkalmazott Nyelvészeti Doktoranduszkonferencia*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet. 65–75.
- Gaál P.** (2017c) Online-szótár-használat a szombathelyi ELTE Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnáziumban: Négy interjú tapasztalatai In: Hajba R. & Tóth P. (szerk.) *A véges végtelen: Tanulmányok Vörös Ferenc 60. születésnapjára*. Szombathely: Savaria University Press. 71–78.

- Gaál P.** (2020) Egyetemi hallgatók szótárhasználati szokásai – szlovéniai esettanulmány. In: Fóris Á. & Bölcskei A. (főszerk.) *Nyelv, kultúra, identitás. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a 21. századi információs térben I. Terminológia, lexikográfia, fordítás. A XXVII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszuson elhangzott előadások írásbeli, lektorált változatának válogatott anyaga.* Budapest: Akadémiai Kiadó. https://mersz.hu/hivatkozas/nyki1tlf_63#nyki1tlf_63 (2020. 05. 21.)
- Kosem, I.** et. al. (2019) The Image of the Monolingual Dictionary Across Europe. Results of the European Survey of Dictionary use and Culture. *International Journal of Lexicography* 32/1. 92–114.
- Lew, R.** (2015) Research into the Use of Online Dictionaries. *International Journal of Lexicography* 28/2. 232–253.
- Lorentzen, H. & L. Theilgaard.** (2012) Online Dictionaries – How Do Users Find Them and What Do They Do Once They Have? In: Fjeld, R. V. & J. M. Torjusen (eds.) *Proceedings of the 15th EURALEX International Congress.* Oslo: Department of Linguistics and Scandinavian Studies, University of Oslo. 654–660.
- Müller-Spitzer, C., Kopleinig, A. & Töpel, A.** (2012) Online dictionary use: Key findings from an empirical research project. In: Gragner, Sylviana & Paquot, Magali (eds.) *Electronic Lexicography.* Oxford: Oxford University Press. 425–458.
- Müller-Spitzer, C., Wolfer, S. & Kopleinig, A.** (2015) Observing Online Dictionary Users: Studies Using Wiktionary Log Files. *International Journal of Lexicography* 28/1. 1–26.
- Müller-Spitzer, C.** ed. (2014) *Using Online Dictionaries* (Lexicographica Series Maior 145.) Berlin\Boston: Walter de Gruyter.
- P. Márkus K.** (2018) Szótárhasználati munkafüzetek az oktatásban. *Gyermeknevelés* 6/3. 123–134.
- P. Márkus K.** (2019) Szótárhasználati munkafüzetek az oktatásban – használatban a Tanulósztárak. *Modern Nyelvoktatás* 25/2. 46–62.
- Prószéky G.** (2012) A nyelvtechnológia és a magyar nyelvtudomány. *Magyar Nyelv* 108/1. 1–18.
- Simonsen, H. K.** (2011) User Consultation Behaviour in Internet Dictionaries: An Eye-Tracking Study. *Hermes* 46. 75–101. <https://tidsskrift.dk/her/article/view/97370> (Hozzáférés: 2019. 10. 12.)
- Wolfer, S.** et. al. (2018) Web-Based Exploration of Results from a Large European Survey on Dictionary Use and Culture: ESDexplorer. *Lexikos* 28. <http://lexikos.journals.ac.za>; <https://doi.org/10.5788/28-1-1473> (2019. 10. 12.)

Melléklet

Az OHK-kutatás kérdőíve

Kedves Válaszadó!

Köszönöm, hogy időt szánsz kérdőívem kitöltésére, és válaszaidal segítéd kutatási munkámat. A kérdőív egy online-szótár-használati kutatáshoz szolgáltat adatokat. A kutatás célja, hogy jobban megismerjük a magyarországi középiskolások online-szótár-használati szokásait. A kérdőív kitöltése név nélkül, anonim módon történik és körülbelül 10 percet vesz igénybe.

Technikai tudnivalók:

– A következő kérdésre az aktuális kérdés megválaszolása után a "Folytatás" (next/continue) gombra kattintva juthatsz el.

– A válaszadás során lehetőség van az előző kérdésre való visszalépésre a "VISSZA" gomb (back) megnyomásával, és a válasz módosítására.

– Bizonyos kérdéseknél lehetőség van az EGYÉB (other) opció kiválasztására, ahol neked kell beírni a lehetséges válaszok között nem szereplő saját válaszodat.

– A kérdőív kitöltését az "ELKÜLD" (submit) gomb megnyomásával fejezheted be.

Nyomtatott vs. Online szótár

1. Milyen típusú szótárakat használasz?*

Jelöld az alábbi válaszok közül azt, amelyik leginkább jellemző rád!

- Kizárólag nyomtatott szótárakat használok.
- Főleg nyomtatott szótárakat használok.
- Egyaránt használok nyomtatott és online szótárakat/szótáralkalmazásokat.
- Főleg online szótárakat/szótáralkalmazásokat használok.
- Kizárólag online szótárakat/szótáralkalmazásokat használok.

2. Milyen típusú online szótárakat használasz?*

Jelöld az alábbi válaszok közül azt, amelyik leginkább jellemző rád! Egy kis segítség: egynyelvű szótár az, amelyben a szavak és a hozzájuk tartozó meghatározások ugyanazon a nyelven szerepelnek. pl. Oxford English szótár. Kétnyelvű szótár az, amelyikben a szavak megfelelője egy másik nyelven van megadva. pl. Német-magyar szótár.

- Csak egynyelvű szótárt használok.
- Csak kétnyelvű szótárt használok
- Egy- és kétnyelvű szótárakat is használok.

3. Konkrétan melyik online szótárakat szoktad használni?*

Ha az általad használt szótárak szerepelnek az alábbi listán, jelöld be őket (több válasz is lehetséges). Ha használasz a felsoroltakon kívül is online szótárakat, írd le a nevüket a legalsó rovatba!

- SZTAKI szótár
- Topszótár
- DictZone
- Magyarnemet.hu
- Wikiszótár (Wiktionary)
- Nem emlékszem az általam használt szótár(ak) nevére
- Other:

4. A Google fordító használata *

Jelöld be az alábbi állítások közül azt, amelyik leginkább jellemző rád!

- Soha nem használok Google fordítót.
- Használok Google fordítót, de csak mondatok/szövegek lefordítására.
- Használok Google fordítót, de csak szavak lefordítására.
- Használok Google fordítót, mondatokat/szövegeket és szavakat is fordítok vele.

A szótárhasználat körülményei

5. A szótár ára*

Jelöld az alábbi állítások közül azt, amelyik jellemző rád!

- Kizárólag ingyenes online szótárakat/szótáralkalmazásokat használok.
- Használok fizetős online szótárakat/szótáralkalmazásokat is.

6. Milyen eszközökön használod online szótárakat/szótáralkalmazásokat? *

Jelöld be azokat az eszközöket, amelyeken szótárakat használod! (Több válasz is lehetséges, a legelső rovatba egyéb eszközt is beírhatod!)

- Asztali számítógép
- Laptop
- Okostelefon
- Táblagép
- Other:

7. Az előbb említett eszközök közül melyiken használod leggyakrabban online szótárakat/szótáralkalmazásokat?*

Csak egy válasz lehetséges. (A legelső rovatba egyéb választ is beírhatod.)

- Asztali számítógép
- Laptop
- Okostelefon
- Táblagép
- Other:

A szótárhasználat célja, a legfontosabb szótári jellemzők

8. A szótárhasználat célja!*

Jelöld be, hogy leginkább milyen iskolai/privát céllal szoktál online szótárakat/szótáralkalmazásokat használni. (Több válasz is lehetséges, a legelső rovatba magadtól is írhatod válaszokat.)

- Szövegalkotás, fogalmazásírás idegen nyelven
- Helyesírás ellenőrzése
- Szavak helyes kiejtésének meghallgatása
- Szövegértéses feladatok megoldása
- Rokonszerű/ellentétes jelentésű szavak megkeresése
- Szótanulás
- Idegen nyelvű filmek/dalok/könyvek/játékok szövegének jobb megértése
- Külföldiekkel történő kommunikáció (chatelés, e-mailezés)
- Other:

9. A legfontosabb szótári jellemzők *

Az alábbi táblázatban osztályozd az online szótárak jellemzőit 1-től 5-ig aszerint, hogy mennyire fontosak számodra! Ügyelj arra, hogy mind a hét sorban jelöljél be egy választ!

1. Egyáltalán nem fontos, 2. Nem fontos, 3. Valamennyire fontos, 4. Fontos, 5. Nagyon fontos

- Megbízhatóság
- Áttekinthetőség
- Sebesség
- Multimédiás tartalom (képek, hang- és videofájlok)
- Naprakész tartalom
- Más szótárakhoz kapcsolódó linkek
- Tartalmazzon példamondatokat

Személyes információk

10. Nemem*

- Fiú
- Lány

11. Az iskolám neve *

Jelöld be, melyik iskola tanulója vagy!

- ELTE Bolyai János Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium
- Horváth Boldizsár Közgazdasági és Informatikai Szakgimnázium
- Szombathelyi Élelmiszeripari és Földmérési Szakgimnázium, Szakközépiskola és Kollégium
- Kanizsai Dorottya Gimnázium

12. Osztályom*

Válaszd ki a legördülő menüből az osztályodat!

13. Az általam tanult idegen nyelvek*

Jelöld be, hogy az alábbi nyelveket heti hány órában tanulod! (Amelyik nyelvet nem tanulod, azt jelöld 0-val.)

- Angol
- Német
- Olasz
- Orosz
- Kínai

A kérdőív végére értél.

A SUBMIT (elküld) gomb megnyomásával küldd el válaszaidat! Köszönöm, hogy válaszoltál kérdéseimre!

¹ Ezúton szeretnék köszönetet mondani a kutatásomban bármilyen formában segítséget nyújtó középiskolák vezetőinek, pedagógusainak és tanulóinak.

² OHK (N=370, P=58,38% 216, 1-P=41,62%), OHM (N=294, P=58,38% 216, 1-P=41,62%); P(sum)=0,56, 1-P(sum)=0,44, Z emp= 1,196602182, p-érték=0,115730824876; H0: P(OHK)-P(OHM)=0, H1: P(OHK)-P(OHM)>0

³ OHK (N=356, P=74,32% 264,59, 1-P=25,68 %), OHM (N=294, P=12,93 % 38, 1-P=87,07 %); P(sum)=0,47, 1-P(sum)=0,53, Z emp=15,61956242, p-érték=0,000000000000; H0: P(OHK)-P(OHM)=0, H1: P(OHK)-P(OHM)>0

⁴ OHK (N=356, P=77,30% 275,18, 1-P=22,70 %), OHM (N=294, P=93,54 % 275,00, 1-P=6,46 %); P(sum)=0,85, 1-P(sum)=0,15, Z emp= -5,715845014, p-érték= 0,999999994542; H0: P(OHK)-P(OHM)=0, H1: P(OHK)-P(OHM)>0